

KIMIKA EZORGANIKOA I

2019/2020

Kimika Fakultatea

11. GAIA.

14. TALDEKO ELEMENTUAK.

1go ATALA - KARBONOA

NAZIOARTEKO
BIKANTASUN
CAMPUSA
CAMPUS DE
EXCELENCIA
INTERNACIONAL

11. GAIA. 16. TALDEKO ELEMENTUAK

11.1 EZAUGARRI OROKORRAK.

11.2 KARBONOAREN ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA.

2.1. Lotura indarrak

2.2. Forma alotropikoak.

11.3 KARBONOAREN EGOERA NATURALA ETA UGARITASUNA.

11.4. KARBONOAREN LORBIDEA.

11.5 KARBONOAREN ERABILERAK.

11.6. KARBONOAREN ERREAKTIBOTASUNA *Alotropo bakoitzak oso desberdin!*

11.6 KARBONOAREN KONPOSATUAK.

11.6.1 BITARRAK

11.6.1.1 Ez-metalekin

- H-rekin. Kimika Organikoa.
- Oxigenoarekin. Karbonoaren Oxidoak.
- 16. taldeko elementuekin (CS_2).
- 15. taldeko elementuekin (Karbono nitruroak).
- 14. taldeko elementuekin ($SiC \rightarrow$ Beranduago)
- 13. taldeko elementuekin (B_4C)

11.6.1.2 Metalekin

- Karburo metalikoak

11.6.2 GRAFITOAREN KONPOSATU LAMINARRAK

11.6.2.1 Eroankortasun elektrikoa galtzen dutenak

11.6.2.2 Eroankortasun elektrikoa mantendu edo handitzen dutenak.

11.6.3 17. TALDEKO ELEMENTUEKIN.

11.6.3.1 Tetrahaluroak (binarioak)

11.6.3.2 Tetrahaluro mixtoak kloro eta fluorarekin (anizkoitzak)

11.6.3.3 Karboniloaren haluroak (anizkoitzak)

11.6.4 ANIZKOITZAK.

11.6.4.1. Karbonoaren oxoazido eta oxogatzak. Azido Karbonikoa eta Karbonatoak.

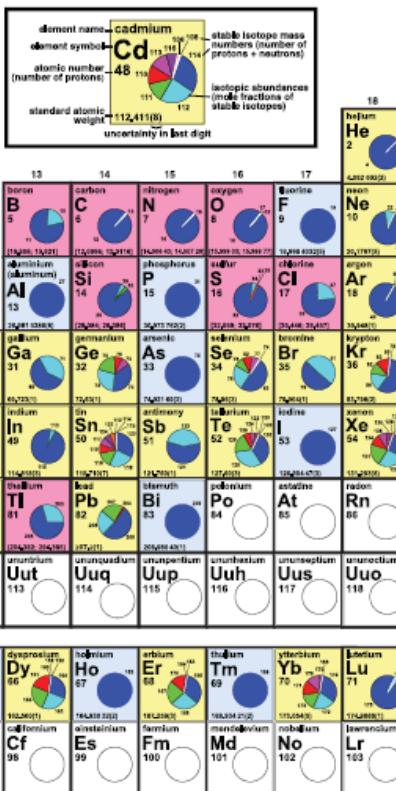
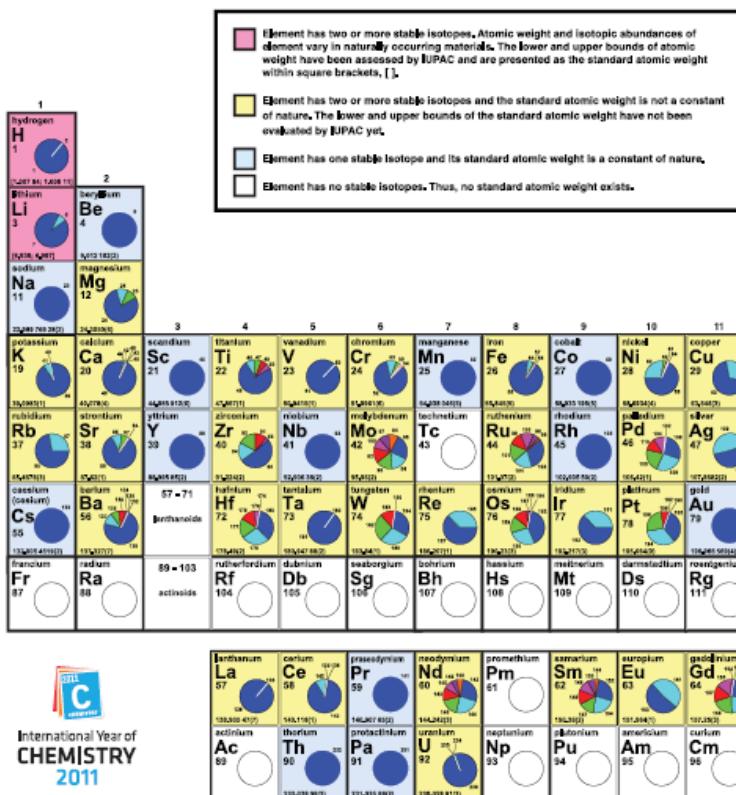

Element	Symbol	Name
Carbon	C	From the Latin <i>carbo</i> meaning coal
Silicon	Si	From the Latin <i>silicis</i> meaning <i>flints</i>
Germanium	Ge	From the Latin <i>Germania</i> for Germany
Tin	Sn	From the Anglo-Saxon and from the Latin <i>stannum</i> meaning <i>melts easily</i>
Lead	Pb	From the Anglo-Saxon, and from the Latin <i>plumbum</i> meaning <i>soft metal</i>

eGELA: The elements

IUPAC Periodic Table of the Isotopes

Isotope	Natural abundance (%)
Carbon-12	98.9
Carbon-13	1.1
Carbon-14	trace
Silicon-28	92.23
Silicon-29	4.67
Silicon -30	3.1
Germanium-70	21.23
Germanium-72	27.66
Germanium-73	7.73
Germanium-74	35.94
Germanium-76	7.44
Tin-112	0.97
Tin-114	0.66
Tin-115	0.34
Tin-116	14.54
Tin-117	7.68
Tin-118	24.22
Tin-119	8.59
Tin-120	32.58
Tin-122	4.63
Tin-124	5.79
Lead-204	1.4
Lead-24.1	24.1
Lead-207	22.1
Lead-208	52.4

eGELA: IYPT_Isotopoén_Taula_Periodikoa

eGELA: Taula periodikoa datu askorekin

<http://www.acieniciasgalilei.com/qui/tabla-periodica-datos.htm>

■EZAGARRI OROKORRAK

EZAUGARRIAK	C (Diamante)	Si	Ge	Sn	Pb
Konf. elektronikoa	2s ² p ²	3s ² p ² d ⁰	4s ² p ² d ⁰	5s ² p ² d ⁰	6s ² p ² d ⁰
O.Z. arruntak	0,(2), 4,(-2), -4	0, 4, -4 (-3,-2,-1,1,2,3)	0, 2, 4, (-4) (1,3)	(-4), 0, 2, 4	(-4), 0, 2, (4)
Af. Elektronikoa (kJ/mol)	-122	-134	-116	-116	-35
Pauling χ	2,55	1,90	2,01	1,96	2,33
1 I.P. (kJ/mol)	1086	786	761	708	725
2 I.P. (kJ/mol)	2353	1577	1537	1412	1450
3 I.P. (kJ/mol)	4620	3232	3302	2943	3081
4 I.P. (kJ/mol)	6223	4356	4411	3930	4083
Erradio metalikoa (Å)	--	--	--	1,58	1,75
Erradio kobalentea(Å)	0,77	1,18	1,22	1,40	1,54
Erradio ionikoa(Å)			0,53 (Ge ⁴⁺)	0,74 (Sn ⁴⁺)/0,93 (Sn ²⁺)	0,78 (Pb ⁴⁺)/1,19 (Pb ²⁺)

KARBONOAREN buruaren (C) ezaugarri bereziak

- C-ak ez dauzka d orbital eskuragarririk: Koordinazio zenbaki maximoa 4. →tetrabalentzia.
- Si, Ge, Sn, Pb, d orbitalak eskura, 4 lotura baino gehiago egiteko → Hiperbalentzia
- C-al konposatu egonkorrik sortzen ditu, ez bait du karga onartu dezaketen orbitalik.

■ ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

Alotropia, taldeko elementuen ezaugarri oso garrantzitsua da, C-ren kasuan **gehien bat**. Taulan, allotropo egonkorrenak azaltzen dira.

EZAUGARRIAK	C (grafito)	Si	Ge	Sn	Pb
Egoera Fisikoa (Giro T ^a)	Solido beltza	Solido gris metalikoa	Solido gris metalikoa	Solido gris metalikoa	Solido gris metalikoa
ϵ^0 (V)					
Toxizidadea					
Erresistititatea	Ez metala	Erdi-metal	Erdi-metal	Metala	Metala

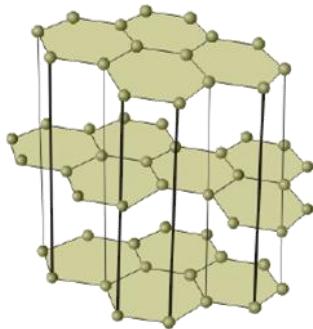
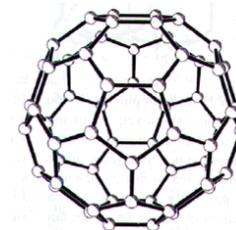
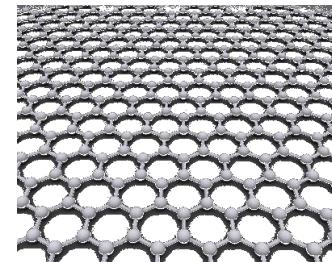
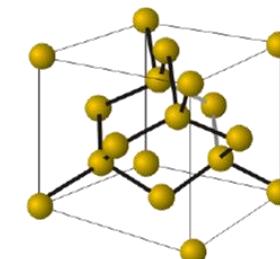
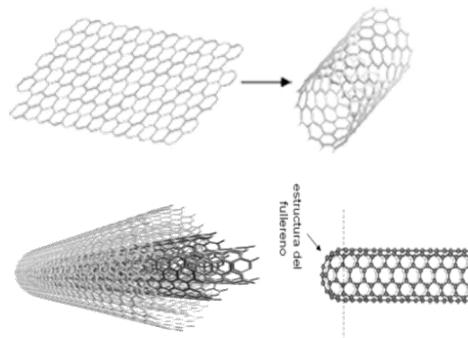
11.1.1 LOTURA INDARRAK

Lotura Energia (kJ/mol)		
- Molekula tetraedrikoak		
C-C	C=C	C≡C
346	598	813
Si-Si		
226		
Ge-Ge		
186		
Sn-Sn		
151		

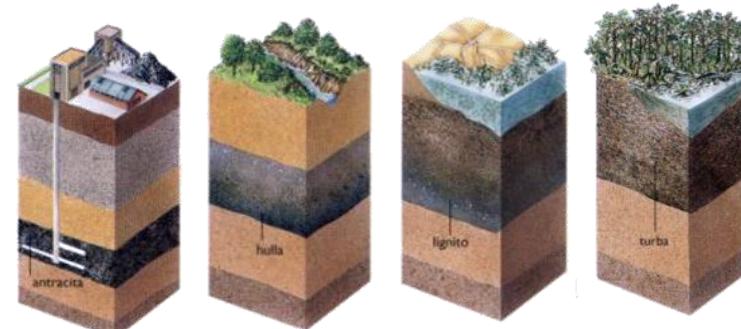

□ ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA**11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK**

Karbonoak alotropo asko erakusten du giro T^aan.

□ GRAFITOA**□ FULLERENOAK****□ GRAFENOA****□ DIAMANTEA****□ KARBONOKO NANOHOEDIAK****□ KARBONO AMORFOA**

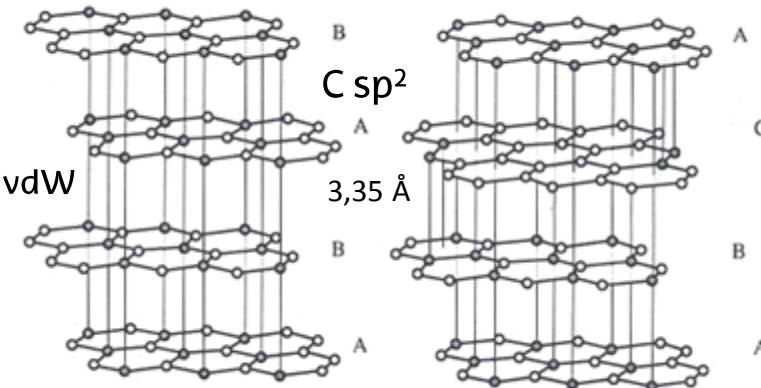
- Ikatza.

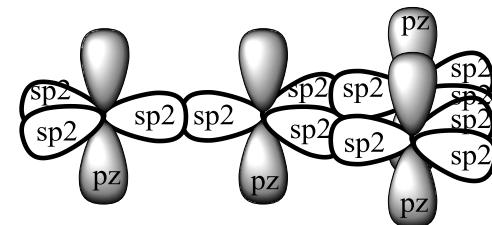
eGELA. Estela 11.1

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA**11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK****GRAFITOA**EGITURAGeruzetan:

Hexagono lauak
 Lotura kobilenteak
 $C-C-L.O. = 1\sigma + 1/3 \pi$

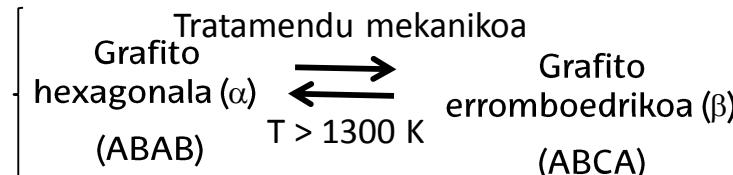
Geruzen artean:

vdW elkarrekintzak

Grafitoak bi polimorfo:

Geruzen antolakuntza
 desberdina

Bi kasuetan:

 $C\ sp^2$

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

GRAFITOA

EZAUGARRI FISIKOKIMIKOAK

✓ Beltza

- Erdibeteriko energia banda (π banda). Deslekuturiko elektroien kitzikapena.

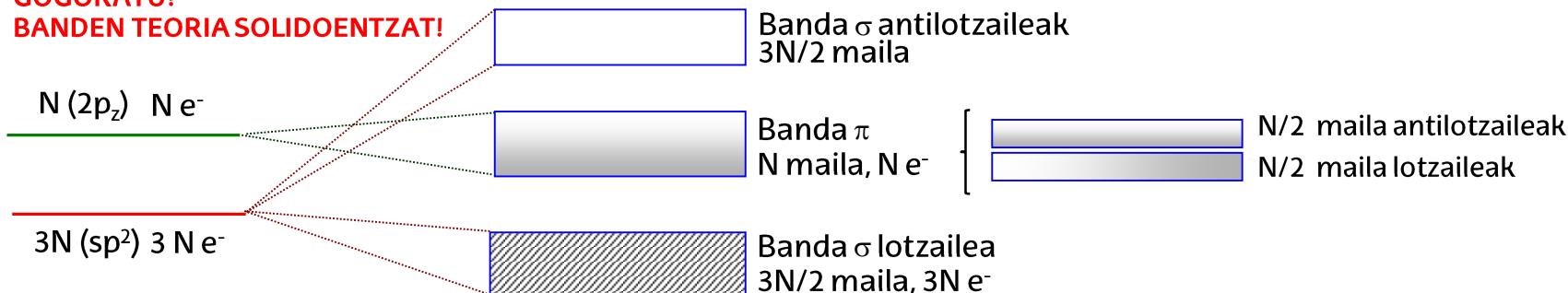
✓ Korronte elektrikoaren eroalea

- Erdibeteriko energia banda (π banda)
- Geruzei paraleloki doan norabidean eroalea.
- Geruzei perpendikularki doan norabidean isolatzailea.

Ezaugarri
anisotropikoa

GOGORATU!

BANDEN TEORIA SOLIDOENTZAT!

✓ Xaflagarria

- Geruzei paraleloki doan norabidean.
- Xafla hauskorak.

Ezaugarri
anisotropikoa

□ ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

□ GRAFITOA

EZAUGARRI FISIKOKIMIKOAK

✓ Errefraktarioa

T^a altuak jasan ditzake deskonposatu/bigundu gabe

- Fusio T^a : 3845°C
- Irakite T^a : 3927°C

✓ Egonkorra eta disolbaezina.

- Oxidatzeko T^a > 679°C.
- Base eta azido ez oxidatzaileen aurrean egonkorra.

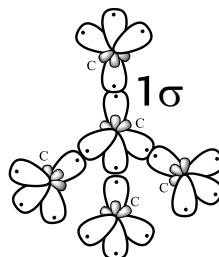
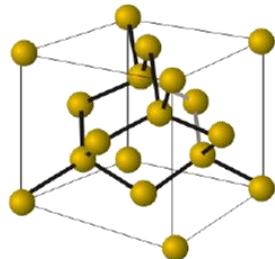

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

DIAMANTEA

EGITURA

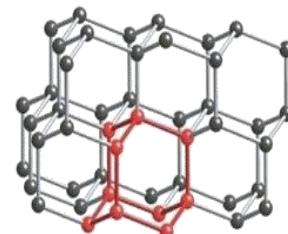

Lot. E(C-C)=346 kJ/mol.

Oso geldoa

Geruzetan:
Hexagono tolestuak

Diamanteak bi
polimorfo ditu
Bi kasuetan:
 $C\ sp^3$

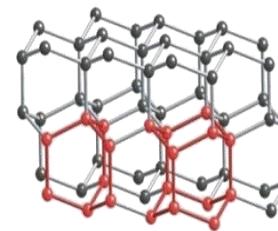

$C\ sp^3$

$d(C-C) = 1.54 \text{ \AA}$

Diamante kubikoa
Bertikalki loturiko bi C
atomoek, hiru norabideak
alternatuak.
Egonkorrena

P eta T oso altuak

Diamante hexagonalala

Bertikalki loturiko bi C
atomoek, hiru norabideak
eklipsatuak.

Pentsatzeko:
ZEIN SOLIDO MOTA DA DIAMANTEA?

Lotura kobalenteak

- ✓ Fusio T^a: 3550 °C
- ✓ Dilatazio termiko baxua

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

DIAMANTEA

EZAUGARRI FISIKOKIMIKOAK

✓ Itsura:

Kolorea eta gardena

$\Delta E = 6 \text{ eV} \rightarrow$ Ikusi azpian.

Ezpurutasunek → Diamante koloredunak

✓ Isolatzailea

GOGORATU!

BANDEN TEORIA SOLIDOENTZAT!

$4N (\text{sp}^3)$
 $4N e^-$

Ezpurutasunek eroankortasuna handitu.

✓ Gogorra (10 Mohs eskalan).

✓ Hauskorra

- Lotura zuzenduak.
- Diamanteak tailatzeko erabilitzen den ezaugarria

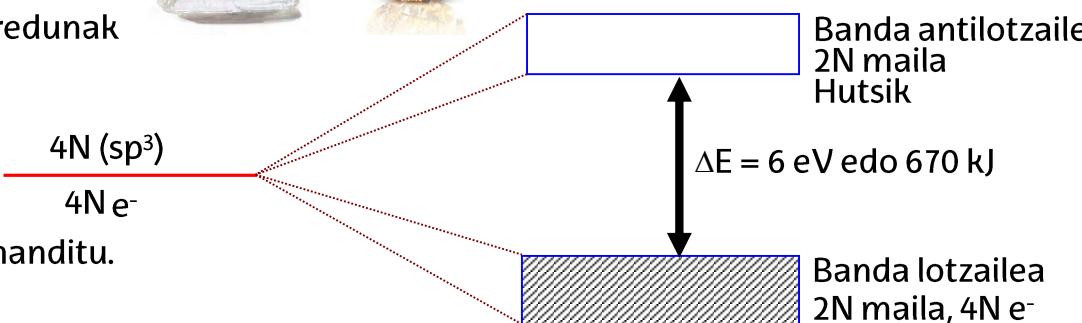
✓ Erreaktibotasuna:

Erreakzio zuzenak

- Termodinamikoki ezegonkorra (baina metaegonkorra)
- Airean erretzen da motelki (800°C).
- Oxigeno puruan azkar erretzen da: $\text{C (diamante)} + \text{O}_2 \rightarrow \text{CO}_2 \Delta H = -394,4 \text{ kJ/mol}$ [Link](#)

Erreakzioak ur disoluzioan

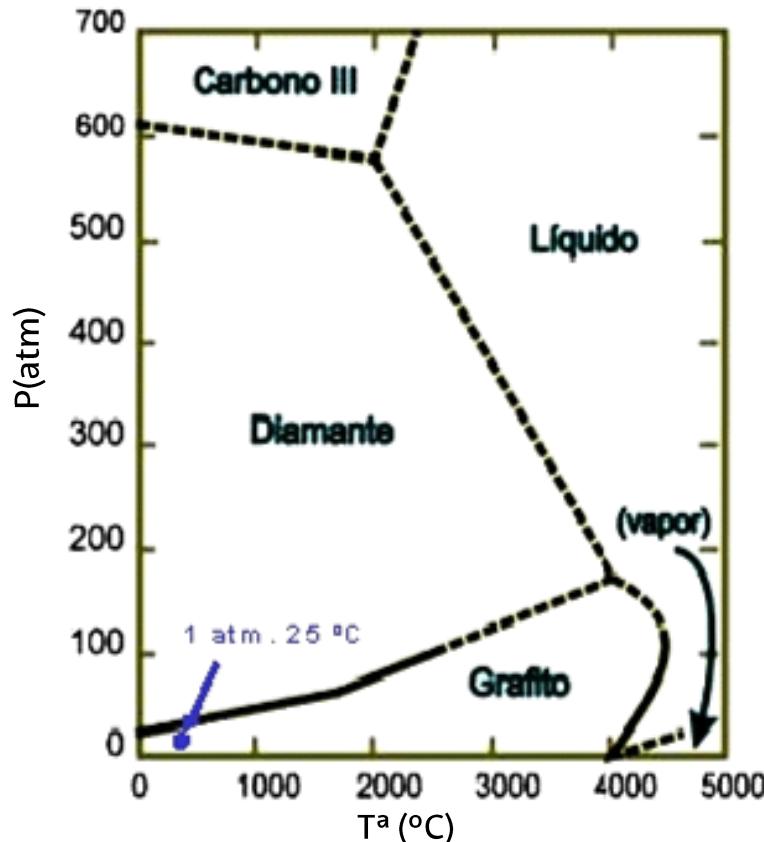
- Disolbaezina da.
- Base eta azido ez oxidatzaileen aurrean egonkorra.

■ ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

■ GRAFITOA ETA DIAMANTEAREN ERLAZIO ESTRUCTURAL ETA TERMODINAMIKOA

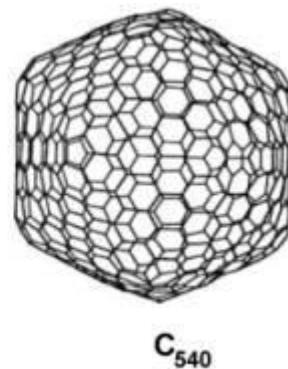
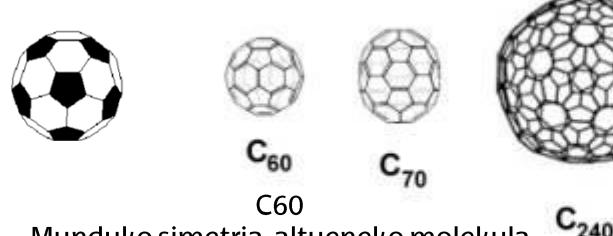

$C_{\text{diamante}} \rightarrow C_{\text{grafito}}$ $\Delta G^\circ (25^\circ \text{ C}) = -2,9 \text{ kJ/mol}$
 Zinetika
 Oso motela **Diamantea Metaegonkorra da**

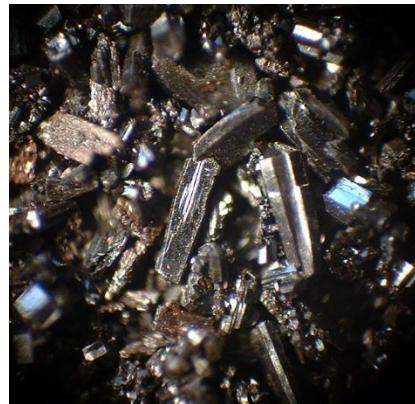
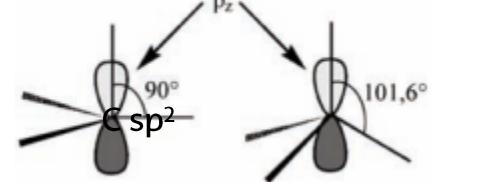
- ✓ Bi faseak "betirako" mantendu daitezke.
- ✓ Diamantea egonkorragoa P altuetan.
- ✓ Dentsitatea (g/mL)   Diamantea   Grafitoa
 3,52   2,25
- ✓ Grafitoa diamantean bihurtu daiteke T eta P altuetan, trantsizio metal bat (Cr, Fe, Pt) katalizatzaile bezala erabiliz.

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA**11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK****FULLERENOAK****EGITURA**

- C atomoak egitura esferiko/elipsoidaletan antolatuak.
- Hexagono eta pentagonoak tartekatuz

Grafito

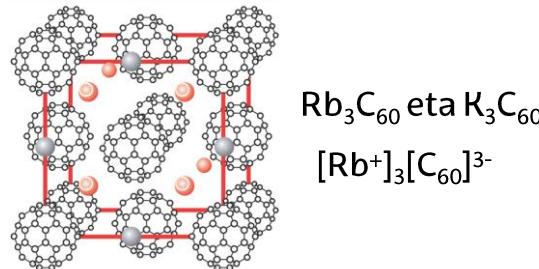

Fullereno kristalak

Kultura kimiko pixka bat.
2010eko uztailean, espazioan fullerenoen aurkikuntza iragarri zuen NASAk. Ikertzaileek Tc1 nebulosa planetarioan C70 dagoela baiezztatu dute. Astronomoek, fullerenoa, gure eguzkia bezalako izar baten kanpoko geruzetan sortzen direla uste dute, eta, ondoren, espaziora kanporatuak izaten dira izar horiek lehertu ondoren.

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA**11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK****FULLERENOAK****EZAUGARRI FISIKOKIMIKOAK**

- Solido molekular beltzak.
- Dentsitate baxua.

- Disolbatzaile apolarretan disolbagarriak → Koloretako disoluzioak.
- Giro T^aan isolatzaileak
- T^a baxutan supereroaleak.
- Erreduzitu daitezke, anioiak emanez (**eGELA: Esteka 11.6**)

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

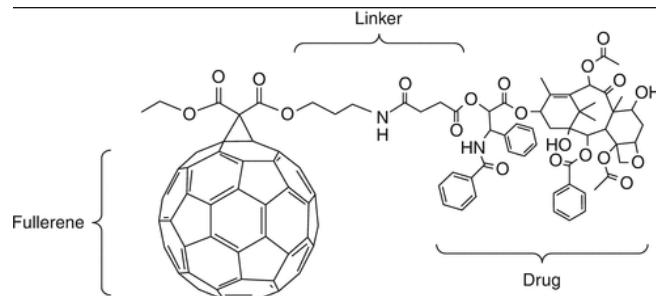
FULLERENOAK

ERABILERAK

Farmako garraiatzaileak:

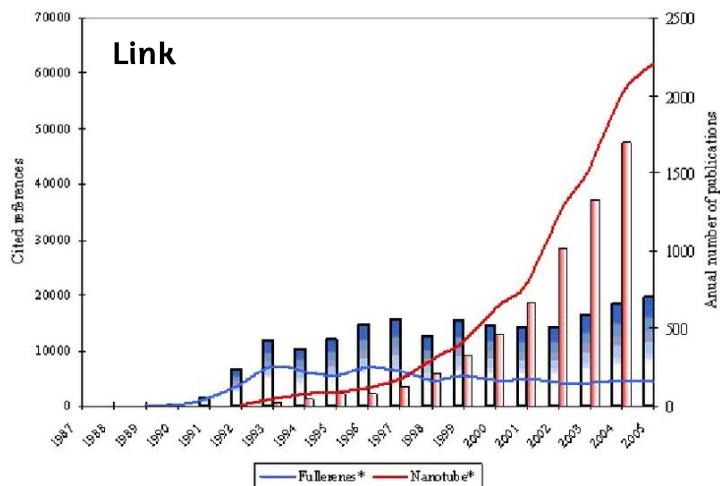
Fullerenoak **medikuntzan** antibiotiko espezifikoen finkatzaile bezala erabiltzen dira, bakterio erresistenteak eta zenbait zelula kantzerigeno erasotzeko, melanoma kasu.

Link

LORPENAK

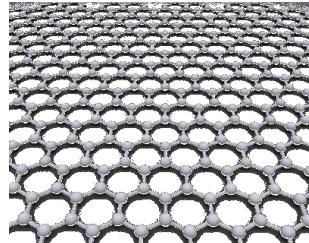
Fullerenoak atmosfera geldoa gertu dauden bi grafitozko elektrodoen artean korronte elektriko bizia pasatuz lor daitezke. Bi elektrodoen arteko arkuak kedar-depositu bat sortzen du, eta bertatik fullereno desberdin asko isolatu daitezke.

□ ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

□ GRAFENOA

- ✓ sp^2 -hibridazioa duten C atomoz osaturiko hexagono kondentsatuak dituen geruza bidimentsionala.
- ✓ Atomo bakarreko altuera duten geruzak.

□ GRAFENOA. EZAGUARRIAK.

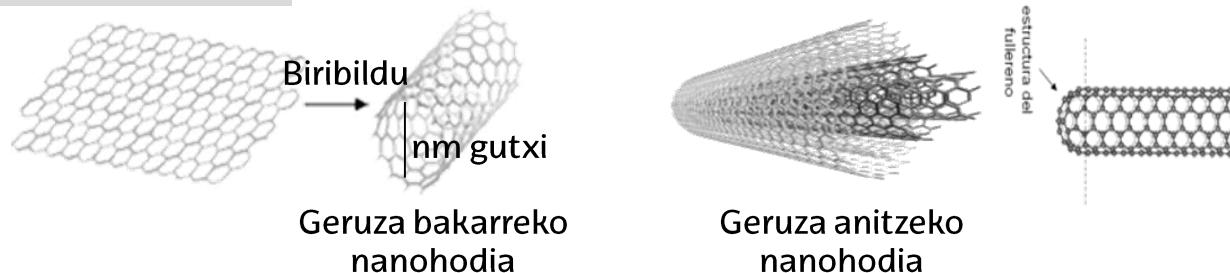
- ✓ Eroale elektriko ([eGELA. Esteka 11.3](#)) eta termiko ona ([eGELA. Esteka 11.2](#)).
  - ✓ Malgutasun ([eGELA Esteka 11.4](#)) eta gogortasun handia (Alzairua baino 200 aldiz erresistenteagoa).
  - ✓ Oso arina, C zuntza bezala, baino malguagoa.
  - ✓ Sustantzia askorekin erreakzionatu dezake*, ezagarri desberdinak konposatuak sortzeko → Material berriak garatzeko aukera handiak. → GRAFANOA (C-H) → Oso isolatzailea.
  - Material bakar bat erdieroale/supereroale/isolatzaile.
  - ✓ Erradiazio ionizatzailak ez dio erasotzen (**Erreaktore nuklearretan. eGELA. Esteka 11.5**)
- *Nahiko geldoa da, baina erreakzionatu arazi daiteke.

ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

NANOHODIRAK

- ✓ Eraztun hexagonal kondentsatuak.
- ✓ Luzera/erradio erlazioa oso handia (132.000.000 : 1)
- ✓ Oso malguak eta erresistenteak/gogorrak (1mm² hodiak, 6422Kg jasan).
- ✓ Termikoki oso egonkorak ($T_a > 750^{\circ}\text{C}$ airean). Eroale termiko anisotropikoa.
- ✓ Eroale/erdieroale anisotropikoak (kurbaturaren araberakoa)

Erabilerak:

Ehunen ingeneritza (eGELA. Estela 11.7).

Material arinak.

C nanohodi dun substantzia – BELTZENA ([eGELA. Estela 11.8](#))

□ ALOTROPOAK. EGOERA ELEMENTALA

11.2.2 KARBONOAREN FORMA ALOTROPIKOAK

□ KARBONO AMORFOA

✓ COQUEA

- C-an oso aberatsa (90-95%)
- Hullat distilatu (aire gabeko atmosferan)
- Solido beltza, itsura metalikoa eta dentsitate txikia.
- Energia iturria (erregaaia)-
Lurrun trena - eGELA. Estela 11.9
C-zentral termikoen itxiera. - eGELA. Estela 11.10
- Erreduktorea (Fe lortzeko)

✓ NEGRO DE HUMO

- Partikula tamaina oso txikiko C ahutsa.
- Materia organiko eta/edo gas naturalaren errekuntza partzialetatik sortzen da.
- Koloratzzailea (pigmentuetan)
- Neumatikoei erresistentzia ematen die.
Gurpilen industria- eGELA. Estela 11.11

✓ KARBONO AKTIBOA eGELA. Estela 11.12

- Sustantzia desberdinaren pirolisitik lortzen da.
koko, urrak, petroleaoa
- Azalera oso handia.
- Absorbatzaile (gasak edo ezpurutasunak kendu)
Medikuntzan pozoiketak
Maskarillak – Filtroak – Zigarroak
- Katalizatzzailea
- Dekoloratzzaile industriala

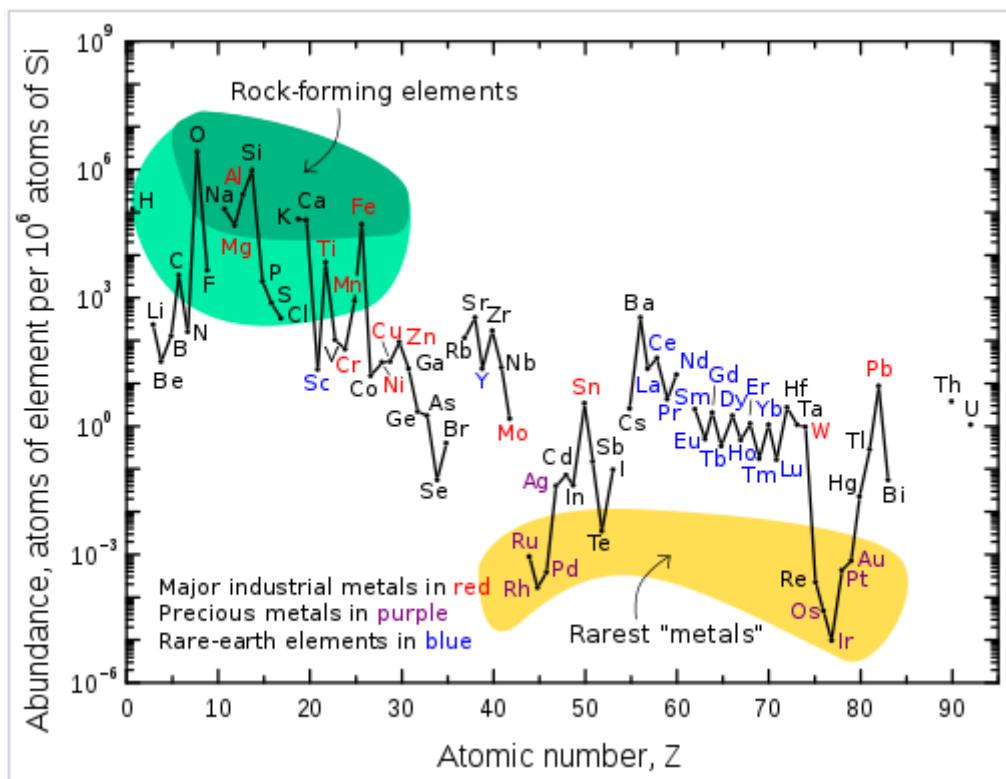
✓ KARBONO ZUNTZAK

- Diametroa < 0,25mm. Luzera/diametroa : 10:1.
- Kimikoki inerteak.
- Zurrunak eta hauskorak.
- Dentsitate oso baxua eta tensioari erresistentzia altua.
- Eroankortasun termiko altua eta expansio termiko baxua.
- Eraikuntzan, material arina (espaziountzien lanzaderak)

KARBONOAREN EGOERA NATURALA ETA UGARITASUNA

Karbonoa ez zen Big Bang garaian sortu

Esne Bidearen Galaxiako hamar elementu ohikoenak, espektrometroekin egindako azterlanen bidez zenbatetsiak

Z	Elementua	Masa-frakzioa ppm
1	Hidrógeno	739.000
2	Helio	240.000
8	Oxígeno	10.400
6	Carbono	4.600
10	Neón	1.340
26	Hierro	1.090
7	Nitrógeno	960
14	Silicio	650
12	Magnesio	580
16	Azufre	440

KARBONOAREN EGOERA NATURALA ETA UGARITASUNA

MODU ELEMENTALEAN

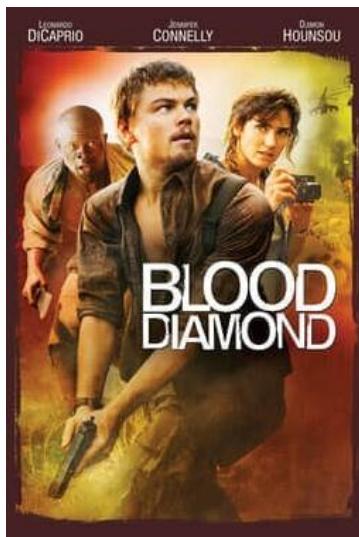
- Modu elementalean ez da oso ugaria.

Lurrazaleko meategietan: Grafitoa eta C amorfua

Kopuru handietan dago grafitoa Errusian, AEBetan, Mexikon, Groenlandian eta Indian.

Lurraren sakontatsunean: Diamante modura

Diamante naturalak harri bolkanikoekin (kimberlita eta lamproita) lotuta daude. Diamante biltegi handienak Afrikan daude (Hegoafrika, Namibia, Botswana, Kongoko Errepublika eta Sierra Leona) . Gainera, biltegi garrantzitsuak daude Kanadan, Errusian, Brasilen eta Australian.

Link: [Diamantes de sangre pelikula](#)

KARBONOAREN EGOERA NATURALA ETA UGARITASUNA

KONPOSATUAK SORTUZ

Beste elementu batzuekin konbinatuta, karbonoa izaki bizidunetan, lurreko atmosferan eta uretan disolbatuta dago, eta kaltzio, magnesio eta burdin kantitate txikiagoekin batera, masa haritsuak eratzen ditu (kareharria, dolomita, marmola, etab.).

IZAKI BIZIDUNETAN

- Molekulak osatuz beti, ez egoera elementalean
- C-a duten molekula kopurua >> C-a ez dutenak

- Molekula organikoak:
  - DNA
  - ATP
  - Mintza biologikoak
  - ...

ARROKETAN ETA LURRAZALEAN

- Mineral garrantzitsuena:
Kaltzita (CaCO_3)

C-aren lorbidea

ATMOSFERAN

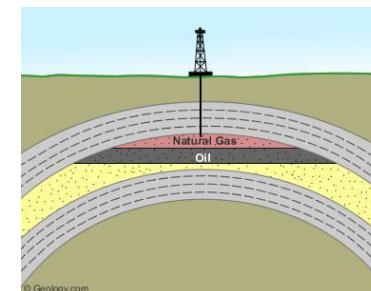
- Gas garrantzitsuena: CO_2

UNIBERTSOAN

- Planeten inguruko hodeietan; Fullerenoak (egoera elementalala)

LURRAZPIKO BILTEGIETAN

- Hidrokarburoak (CH_4 , petroleoa)

Link-Natural geographic

KARBONOAREN ERABILERAK

MODU ELEMENTALEAN

- Diamantea: Bitxiak eta herraminten puntak (oso gogorrak)
- Grafitoa: Arkatzak edo lubrifikatzaile solidoa
- Camorfoa: Erretzailea, pigmentuak

KONPOSTATUAK SORTUZ

- Gas naturala: Energia iturri
Metano (60 - 98 %), Etano (1 - 20 %), Propano, (0,5 - 12 %), Butano (0,2 – 5 %), Pentano (0,2 - 3 %), karbono dioxidoa (0 – 8 %), nitrogenoa (0 – 5 %), azido sulfhidrikoa (0 – 5 %).
- Petroleoa: Energia iturri
- Kaltzita: Hainbat erabiliera
  - Funtsean, karea eta zementua egiteko osagai bezala erabiltzen da.
  - Marmol bezala ere erabiltzen da leunketa on bat emanet.
- Industria kimikoak kaltzita erabiltzen du elementu kimikoak fabrikatzeko, hala nola soda kaustikoa, anhidrido karbonikoa eta kaltzio kloruroa.
- Industria metalurgikoak fusioa errazteko erabiltzen du.
- Ongarrien industriak lurzoruak osatzeko erabiltzen du.

11.6 KARBONOAREN KONPOSATUAK

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

11.6.1.1 EZ-METALEKIN

Hidrogenoarekin.

Lotura Energia (kJ/mol) - Molekula tetraedrikoak		
C-H	C-O	C=O
416	359	806
Si-H	Si-O	Si=O
326	466	642
Ge-H	Ge-O	
289	350	
Sn-H		
251		

Oxigenoarekin.

Lotura mota		
E - H	Lotura indarra taldean behera txikitzen da.	C-H eta C-C oso sendoak: Kimika organikoa
E - O	Lotura indarra taldean behera txikitzen da.	Lotura indarra C-O < Si-O:

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

Oxigenoarekin. Oxidoak.

	CO	CO ₂
Fusio T ^a (°C)	- 205	---
Irakite T ^a (°C)	- 191	-78 sublimatu
Itsura	Gas kolorge	Gas kolorgea
Toxizidadea	Toxikoa	Ez toxikoa
Lotura energia (kJ/mol)	1075	806
Δ _f H° (298 K) (kJ/mol)	- 110,5	- 393,5
Lotura distantzia (Å)	1,13	1,16
Momentu dipolarra (D)	0,11	0

- Ez da urtzen, zuzenean sublimatzen du "Izotz lehorra" → "Behe laino artifiziala"

- Uretan oso gutxi disolbatzen da "Edarien burbuilak". CO₂ + H₂O → H₂CO₃

ARIKETA:

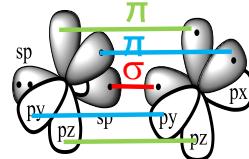
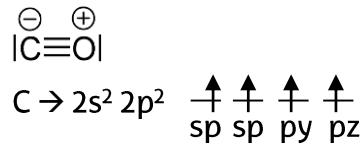
Ondorioztatu, CO eta CO₂ molekulen geometria, atomoen hibridazioa eta C-O lotura ordena, loturak egiteko erabilitako OA-k irudikatuz, hala nola atomo bakoitzak dauzkan elektroi bikote ez lotzaileak (Lewis egitura)

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

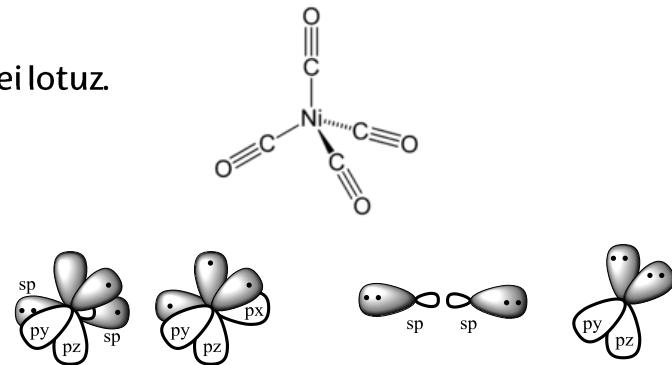
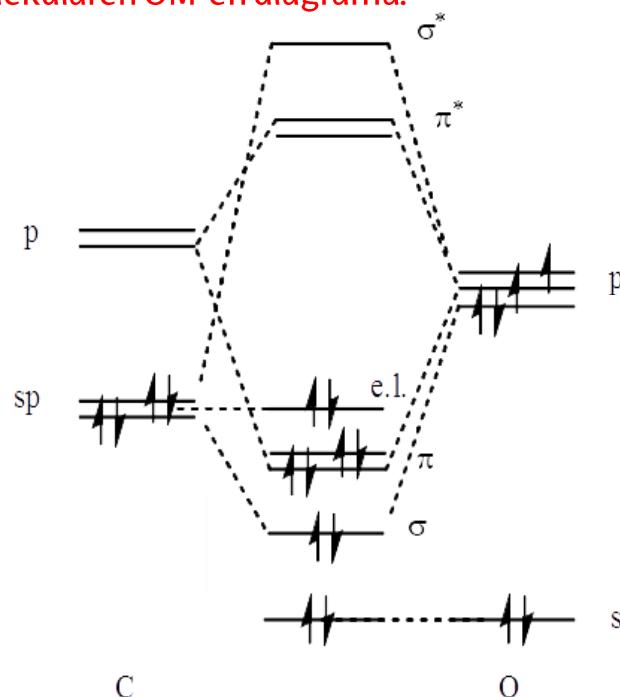
KARBONO MONOXIDOA

Karbono monoxidoak, Lewis base bezala jokatzen du, C-tik metalei lotuz.
Honen esanahia: C-ak elektroi bikote ez lotzaile bat du!!!!

ARIKETA:

Irudikatu CO molekularen OM-en diagrama.

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

KARBONO MONOXIDOA

✓ EGONKORTASUNA

- T^a txikituz eta P handituz deskonposatzen da
- $$2 \text{ CO(g)} \rightarrow \text{C} + \text{CO}_2 \text{ (g)} + \text{Q} \quad \Delta H = -172,5 \text{ kJ}$$
- 2 mol gas   1 mol gas

T(°C)	450	650	850	1050	P = 1 atm
% CO	2,0	39,0	94,0	99,7	

✓ ERREAKTIBOTASUNA

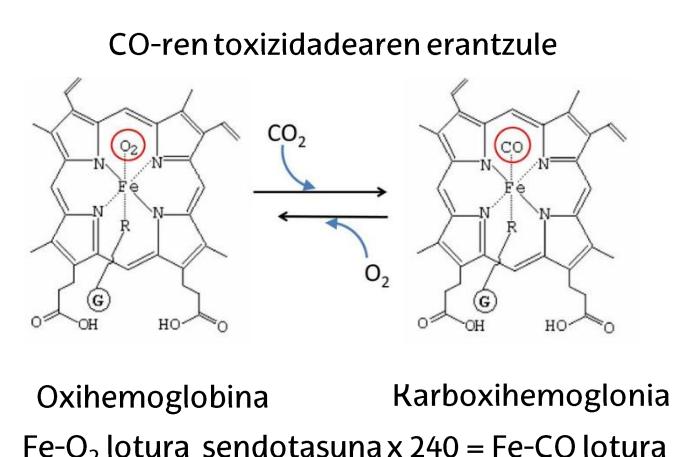
Oso errektiboa da

- Airean erretzen da:
$$\text{CO} + \frac{1}{2} \text{O}_2 \rightarrow \text{CO}_2 + \text{Q} \quad \Delta H = -283 \text{ kJ/mol}$$
- Urarekin konbinatzen da:
$$\text{CO} + \text{H}_2\text{O} \rightarrow \text{CO}_2 + \text{H}_2 \quad \Delta H = -41 \text{ kJ/mol}$$
- Metal oxidoak ereduzitzen ditu:
$$\text{CO(g)} + \text{MO(s)} \rightarrow \text{CO}_{2(\text{g})} + \text{M(s)}$$

Ellingham!

Erreduktorea

- Estekatzaile bezala (Lewis base), C-aren elektroi bikote ez lotzailetik
Metal $\leftarrow:\text{CO}:$ [ligando: emaile eta π hartzaile]

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

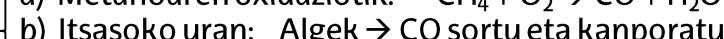
Oxigenoarekin. Oxidoak.

KARBONO MONOXIDOA

✓ EKOIZPENA

Iturri Naturala:

CO atmosferikoa

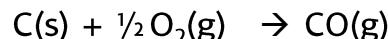

Iturri antropogenikoa:

CO atmosferikoa : Ibilgailuen tutuetik

Industria mailan

C errez O₂ gutxi duen atmosfera batean:

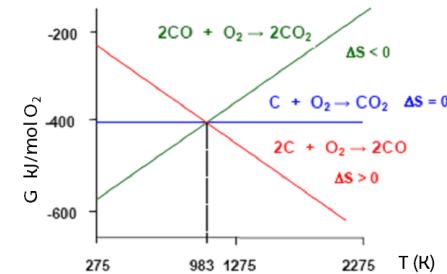
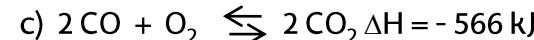

Karbonoa erretzean eman daitezkeen erreakzioak:

Atzeraezina:

Itzulgarria:

$$\Delta G = -RT\ln K = \Delta H - T\Delta S$$

T^a baxuetan $\rightarrow \text{CO}_2$

T^a altuagoetan $\rightarrow \text{CO}$

Laborategi mailan

✓ ERABILERAK

Elikagaien industrian: CO haragia gorri mantentzeko.

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

Oxigenoarekin. Oxidoak.

KARBONO DIOXIDOA

sp

$d(\text{C}-\text{O}) = 1,16 \text{ \AA}$ Lotura bikoitza

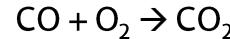
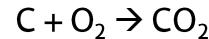
ARIKETA:

Irudikatu CO_2 molekularen OM-en diagrama.

✓ EKOIZPENA

Naturan:

Cedo CO-ren oxidazioa.

Laborategi mailan:

Karbonatotik ingurune azido diluituan.

Industria mailan:

CaCO_3 -ren kaltzinazioaren azpiproduktua:

*Hoberena, sortzen den
kutsatzailea birziklatu*

✓ ERABILERAK

- a) Hoztaile
- b) Erregai
- c) Edari karbonatatuak. Oxido azidoa denez...
 $\text{CO}_2(g) + 2\text{KOH}(aq) \rightarrow \text{K}_2\text{CO}_3(aq) + \text{H}_2\text{O}(l)$
- d) Mikroalgen kultiboa
- e) Fluido superkritikoa: **Ikusi PPT 31**
Kafea deskefeinatu eta kakaoari gantza kendu.
- f) Extintoreetan (erreaktibotasun txikia du):
 $2\text{Mg} + \text{CO}_2 \rightarrow 2\text{MgO} + \text{C}$

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

Oxigenoarekin. Oxidoak.

KARBONO DIOXIDOA

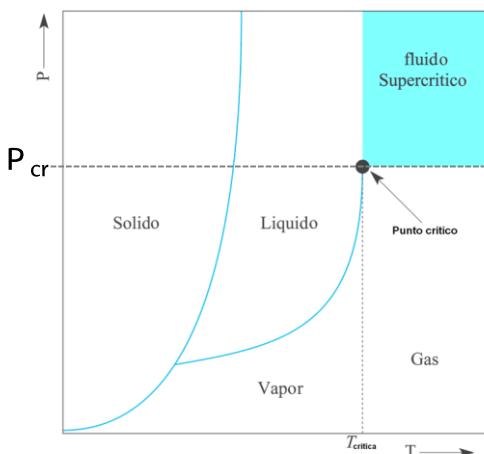
FLUIDO SUPERKRITIKOA

KIMIKA BERDEA.

- Subantzien bereizketa erraza dira, T^a epeletan.
- Ez ditu produktuak kaltetzen.
- Sustantzia ez-sukoiak, ez korrosiboak, ez toxikoak Ez du hondakinik sortzen.
- Disolbatzaile organiko toxikoen ordezkari berdea.

	T kritikoa (°C)	P kritikoa (atm)
Xenon	16,8	51,2
CO ₂	31,2	73,8
NH ₃	132,6	112,8
Ura	374,3	220,5

eGELA. Estela 11.16

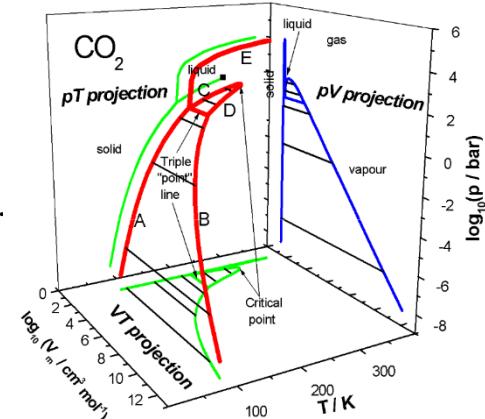
✓ Superfluidoa:
“Zero viscosity liquid”

✓ T^a kritikoa:
Presioa igoaz, gas bat kondentsatu ezin daitekeen T^a minimoa
 T^a honetatik gora, gasa ezin daiteke kondentsatu P igoaz.

✓ P kritikoa:
Sustantzi bat likido egoeratik gas egoerara bapatean pasatzeko behar duen P minimoa.

Lurruna: T^a gutxitu gabe, baina Pa handituz, likido bihurtu daitekeen gas bat.

Gasa: P handituz bakarrik, likido bihurtu ezin daitekeen sustantzia.

11.6 KARBONOAREN KONPOSATUAK

11.6.1 KONPOSATU BITARRAK

11.6.1.2 METALEKIN

KARBUROAK

C + Elemetu elektropositibo edo antzeko elektronegatibotasunekoak

Sortzen den loturaren elkarrekintzaren araberako sailkapena:

The periodic table is shown with the following color coding for groups C and D:

- Ioniko/Gatz (Orange):** Li, Be, Na, Mg, Rb, Sr, Cs, Ba, Ac/Lr.
- Metaliko/Interstiz. (Light Blue):** Sc, Ti, V, Cr, Mn, Fe, Co, Ni, La/Lu, Zr, Nb, Mo, Tc, Ru, Hf, Ta, W, Re, Os.
- Molekularra (Yellow):** B, N, O, F, Al, Si, P, S, Cl, As, Se, Br, I.
- Kobalente Metaloide (Grey):** None highlighted in this specific view.
- Ezezaguna (White):** Remaining elements in groups C and D.

C-a baina elektropositiboagoak
diren ez-metal bakarrak

B		N	O	F	
Al	Si	P	S	Cl	
As	Se	Br			I

La	Ce	Pr	Nd	Pm	Sm	Eu	Gd	Tb	Dy	Ho	Er	Tm	Yb	Lu
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

Molekularrak ez dira KARBUROAK

KARBUROAK

C + Elementu elektropositibo edo antzoko elektronegatibotasunekoak

✓ GATZ EDO IONIKOAK

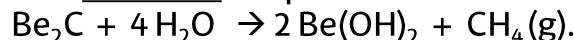
- Elementu alkalino, lurralkalino edo aluminioarekin.
- Erreaktibotasun handia. —————— Karga dentsitate handia C-an.
- Uretan edo azido diluituetan deskonposatzen dira. — Erraz oxidatu edo protonatu.

a) Meturo edo Metanidoak:

Meturo ioiarekin $[C^{4-}]$ C atomo kopuru zehatza egoera ionikoan

Hidrolisiak metanoa kanporatzen du

b) Dikarburoak:

Dikarburo(2-) edo azetiluro ioiarekin $C\equiv C^{-2-}$ (C_2^{2-})

Hidrolisiak azetilenoa kanporatzen du

c) Trikarburoak/alenuroak:

Trikarburo(4-) C_3^{4-} ioiarekin $C\equiv C=C^{-4-}$

Hidrolisiak propinoa kanporatzen du

Laborategi
mailan gas
hauek
sortzeko

Erabilerak:

Azetilenoa

Karburo lanparak: Meategietan.

[eGELA Esteka 11.17, 11.18, 11.19](#)

Soldadurak.

Salbamendu jakak (itsasoa).

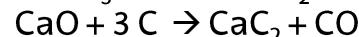
Propinoa:

Nahasketako beste gasekin: Zuziriak bultzatzeko.

Soldadurak.

Sintesi organikoan.

Lorpena:

T^a oso altutan

Egoera Solidoan.

KARBUROAK

✓ INTERSTIZIALAK edo METALIKOAK (EZ ESTEKIOMETRIKOAK) eGELA. Estela 11.21

- C + d taldeko elementuak berotuz lortzen da. ($T^a > 2000^\circ\text{C}$)
- Ezaugarri metaliko batzu mantentzen dituzte → Dizdira.
- Metalen tamaina erlatiboki handia izan behar du, C atomoa hutsuneetan sartzeko

a) $r_{\text{metalikoa}} > 1,30-135 \text{ \AA}$ Ti, Zr, V, Mo, W

C atomoek sare metalikoaren hutsune oktaedrikoak bete.

MC (TiC, WC)

M_2C (V_2C , W_2C)

b) $r_{\text{metalikoa}} < 1,30-135 \text{ \AA}$ Cr, Fe, Co, Ni

Sare metaliko distorsionatua.

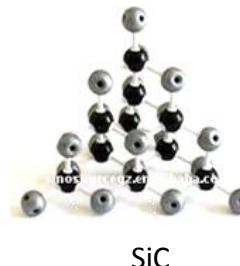
Egitura konplexua C-C lotura zuzenekin. $\text{Fe}_3\text{C} \rightarrow$ Altzairuan

Erreaktiboagoak.

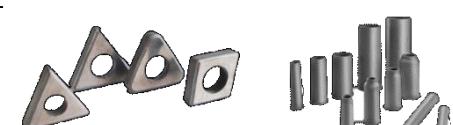
Uretan eta azido diluituetan erreaktiboak

✓ KOBALENTE EDO METALOIDEEK

- Si eta B-rekin.
  - Gogorrak.
  - Kimikoki geldoak.
- a) SiC: C eta Si-ek sare 3D sortzen dute.
- b) B_4C

Eroale termiko oso ona.
Oso erresistentea.

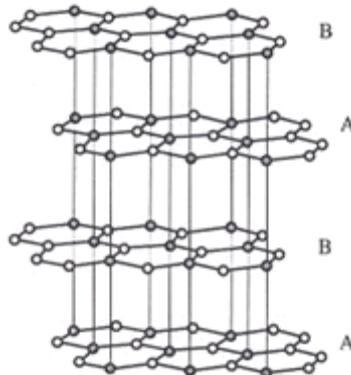
ERABILERAK.

Zuzirietan:

Pieza asko egiteko.

11.6 KARBONOAREN KONPOSATUAK

11.6.2 GRAFITOAREN KONPOSATU LAMINARRAK

Xaflen artean beste
elementu bat sartzen da

EROANKORTASUN ELEKTRIKORIK GABE

- ✓ Grafito oxidoa
- ✓ Grafito monofluoruroa

EROANKORTASUN ELEKTRIKOA MANTENDU EDO HANDITZEN DUTENAK

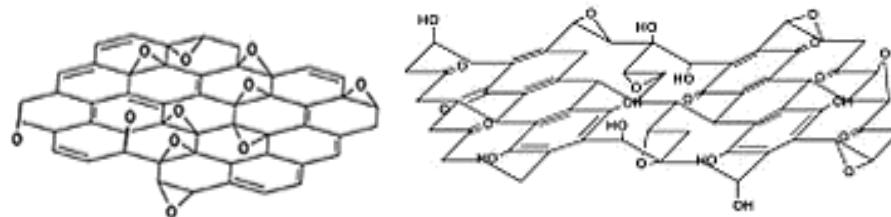
- ✓ Grafito + Metal alkalinoak
- ✓ Grafito + Halogenoak
- ✓ Grafito + Molekulak
- ✓ Grafito gatzak

11.6.2 GRAFITOAREN KONPOSATU LAMINARRAK

11.6.2.1 EROANKORTASUN ELEKTRIKOA GALTZEN DUTENAK

GRAFITO OXIDOA

- Xafla dolestuak.
 $C\ sp^2$ (geruza laua) $\rightarrow C\ sp^3$
 C bakoitzak 4 lotura kobalente $\rightarrow$ geruza tolestuak
- π deslokalizaziorik gabe $\rightarrow$ Eroankortasunik gabe.
- Ez dute konposaketa zehatzik (estekiometrikoak)
 Baino: gutxigorabehera C:O=2:1
 Hidrogenoa izan ohi dute.

- Lorpena
 Grafitoa, oxidatzaile sendoekin tratatuz lortzen da.

- Geruzen arteko distantzia:
 $3,35\ \text{\AA} \rightarrow 6-7\ \text{\AA}$ (oxigenoaren presentzia)
 $6-7\ \text{\AA} \rightarrow 60\ \text{\AA}$ (molekula polarrak absorbatzean)

Porotsua eta eroalea

Erabilerak

Grafeno oxidoa $\rightarrow$ Paper berria (eGELA. Estela 11.13)

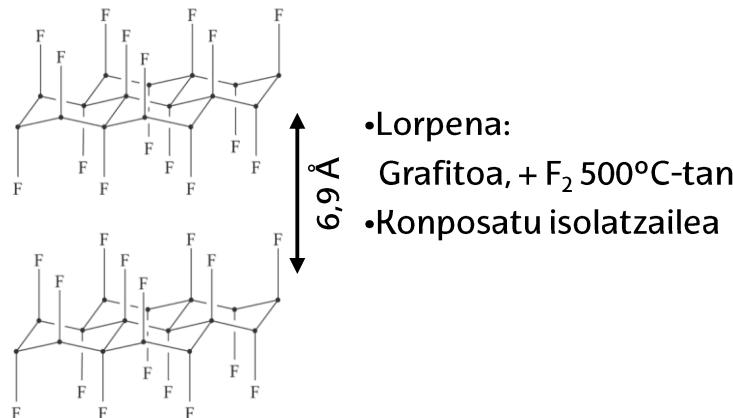

11.6.2 GRAFITOAREN KONPOSATU LAMINARRAK

11.6.2.1 EROANKORTASUN ELEKTRIKOA GALTZEN DUTENAK

GRAFITO MONOFLUORUROA

- Xafla dolestuak.
 $C\ sp^2$ (geruza laua) $\rightarrow C\ sp^3$
 C bakoitzak 4 lotura kobilente $\rightarrow$ 1F eta 3C
- π deslokalizaziorik gabe $\rightarrow$ Eroankortasunik gabe.
- Konposaketa zehatza. $(CF)_n$
- Geruzen arteko distantzia:
 $3,35\ \text{\AA} \rightarrow 6,9\ \text{\AA}$ (Fluorraren presentzia)

- Erabilerak
  - Iubrikanteak.
  - Margoak...

11.6.2 GRAFITOAREN KONPOSATU LAMINARRAK

11.6.2.2 EROANKORTASUN ELEKTRIKOA MANTENDU EDO HANDITZEN DUTENAK

- ✓ Grafitoaren geruzen artean atomo, molekula edo ioiak sartzen dira.
- ✓ Espontaneoki sortu, kontaktuan jartzean.

- a) Metal alkalinoekin konbinaketak.
- b) Halogenoekin konbinaketak.
- c) Molekulekin konbinaketak
- d) Grafito gatzak.

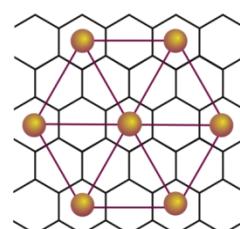
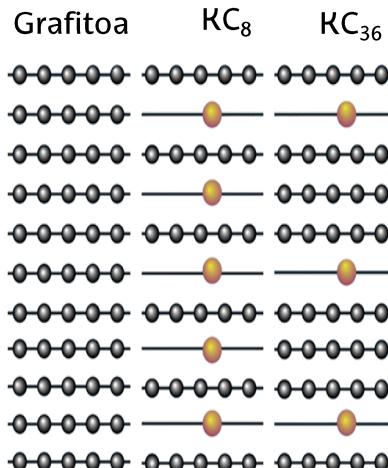
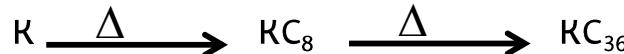
Erreaktibo berdin batentzat, estekiometria desberdinak.
✓ Xafla lauak.
✓ Pi deslokalizazioarekin.
✓ Csp^2

11.6.2.2 EROANKORTASUN ELEKTRIKOA MANTENDU EDO HANDITZEN DUTENAK

Metal alkalinoekin konbinaketak

- Konposaketa zehatza.
- Grafito geruzen ezaugarriak mantentzen dituzte.

Lorpena

- 1.- Grafitoa eta alkalinoa urtuz edo gas egoeran erreakzionaraziz.
- 2.- Lurrundu hutsunepean, T^a desberdinatan.

Konposizioa/Egitura

- Alkalinoa, hexagonoen erdian kokatzen da.
- Laminak eklipsatu egiten dira, beraien arteko distantzia handituz.

Ezaugarriak

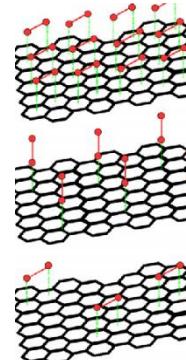
- Oso erreaktiboak.
- Airean inflamatzen dira. [piroforikoa – eGELA. Estela 11.14]
- Uretan eztanda egiten dute. KC_8 erreduktore sendoena?
- Eroaleak/Supereroaleak (0,14k): [eGELA. Estela 11.15]
- Alkalinoak jokoan jartzen dituen elektroiek grafitoaren π banda zati bat okupatzen dute.

11.6.2.2 EROANKORTASUN ELEKTRIKOA MANTENDU EDO HANDITZEN DUTENAK

Halogenoekin konbinaketak

Cl_2 eta Br_2 -arekin konbinatzen da → C_8Br

Eroankortasuna: elektroiak grafitotik halogenora.

Molekukekin konbinaketak

Kloruro metalikoak, oxidoak eta sulfuroak.

Grafitoaren gatzak

Karga positiboa duten grafito geruzen artean anioiak (NO_3^- , ClO_4^- , HSO_4^-) kokatzen dira.

Grafitoaren eroankortasuna mantentzen da.

Oxidatzaile sendoekin lortzen da.

Ingurune azidoan baino ez dira egonkorra.

Uretan deskonposatzen dira.

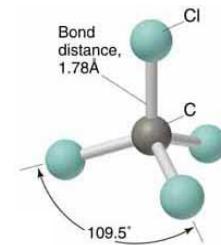
11.6.3 17. TALDEKO ELEMENTUEKIN

11.6.3.1 KARBONOAREN TETRAHALUROAK

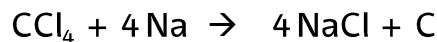
C + 17. taldeko elementu bat → Konposatu bitarrak → Karbonoaren tetrahaluroak.

Pentsatzeko

	CF_4	CCl_4	CBr_4	Cl_4
Fusio T ^a (°C)	- 187	- 23	90	171
Irakite T ^a (°C)	- 128	77	190	sublimatu
Itsura	Gas kolorgea	Likido kolorgea	Solido kolorgea	Solido gorria

- Geldoak ura eta base diluituen aurrean. —————— C-ak dituen orbital guztiak erabiltzen ditu.
- Sustantzia erreduktore sendoek erreduzitzen dituzte. [Na]

 CCl_4

- Konposatu organiko, gantz eta olioen disolbatzaile bezala erabilia.
- Ez du urarekin erreakzionatzen.
- Toxikoa → Gibela, giltzurrunak...
- Deskonposaketa fotokimiko eta termikoak CCl_3 eta Cl erradikalak sortzen ditu [ingurugiro legediak]
- Ez du erregarritasunik: extintoreetan [bere gasa oso dentsua da]

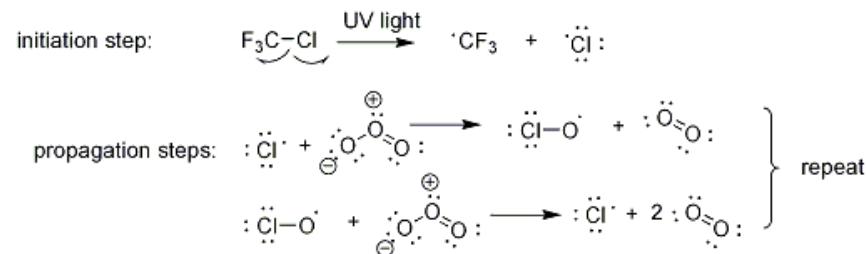
11.6.3 17. TALDEKO ELEMENTUEKIN

11.6.3.2 KARBONOAREN TETRAHALURO MIXTOAK KLORO ETA FLUORRAREKIN

C + 17. taldeko bi elementu → Konposatu anizkoitzak

- Ia kimikoki inerteak eta ez dira toxikoak.
- Aire egokituetan eta aerosoletan erabiliak → Giro T^an lurrundu.
- Klorofluorokarbonoek (CFC) ingurugiroa suntsitzen dute:

Triklorofluorometano

11.6.3 17. TALDEKO ELEMENTUEKIN

11.6.3.3 KARBONILO HALUROAK

Karbonilo + 17. taldeko elementu bat → Konposatu anizkoitzak

	COF_2	COCl_2	COBr_2
Fusio T ^a (°C)	- 114	- 128	
Irakite T ^a (°C)	- 83	8	65

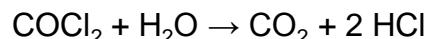
Fosgenoa

EGITURAARIKETA:

Irudikatu Fosgeno (COCl_2) molekula, atomoen hibridazioa eta elektroi bikote ez lotzaileak adierazz.

✓ ERABILERAK

- a) Guerra kimikoan erabilitako gasa. eGELA. Estela 11.20
 Lehen Cl_2 erabili. Baino kolore berdea.
 Fosgenoa → Kolore gabekoa → Belar moztu berriaren usaia.
 → Oso dentsitate altukoa. Cl_2 -rekin nahastuta.
 Oso toxikoa → Ordu batzu sintomak nabaritzen hasteko.
- b) Sintesis organikoan.

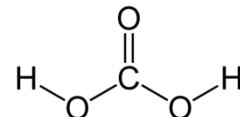
✓ SUNTSIPENA.

11.6.4 KONPOSATU ANIZKOITZAK

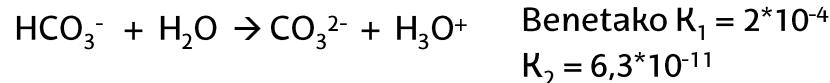
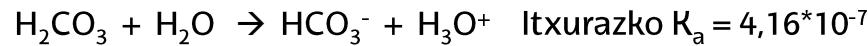
11.6.4.1 KARBONOAREN OXOAZIDO ETA OXOGATZAK

AZIDO KARBONIKOAEGITURA**ARIKETA:**

Irudikatu Azido Karboniko molekula, atomoen hibridazioa eta elektroi bikote ez lotzaileak adieraziz.

EZAUGARRIAK

- Ur disoluzioek azidotasun pixka bat erakusten dute:

11.6.4 KONPOSATU ANIZKOITZAK

11.6.4.1 KARBONOAREN OXOAZIDO ETA OXOGATZAK

KARBONATO ANIOIA

EGITURA

ARIKETA:

Irudikatu karbonato anioia, egitura erresonanteak (izango balitu, ere), atomoen hibridazioa eta elektroi bikote ez lotzaileak adieraziz.

ARIKETA:

Irudikatu Karbonato anioiaren OM-en diagrama, eta ondorioztatu bertatik (C-O) lotura ordena.

11.6.4 KONPOSATU ANIZKOITZAK

11.6.4.1 KARBONOAREN OXOAZIDO ETA OXOGATZAK

KARBONATOAK**✓EZAUGARRIAK**

- a) Ahalmen polarizatzaire txikiko katioiekin osatutakoak → EGONKORRAK
- b) Ahalmen polarizatzaire handiko katioiekin osatutakoak → EZEGONKORRAK
- Katioiaren Oxidazio egoera > +2 → Karbonato ezegonkorak

Karbonato alkalinoak

- Uretan disolbagarriak
- Deskonposatu gabe urtzen dira

Karbonato lurralkalinoak

- Uretan disolbaezinak.
- CO_2 -ren presentzian disolbatzen dira:
 $\text{CaCO}_3 + \text{CO}_2 \rightarrow \text{Ca}(\text{HCO}_3)_2$
- Urtu baino lehen deskonposatzen dira:
 $\text{MCO}_3 \xrightarrow{\Delta} \text{MO} + \text{CO}_2$

Trantsizio metalak (II oxidazio egoera) eta p blokeko elementuak

- Urtu baino lehen deskonposatzen dira.
- Uretan disolbaezinak.
- CO_2 -ren presentzian disolbatzen dira

Disolbaezinak
Arroketan mineral bezala

	Fusio T ^a
Na_2CO_3	853
K_2CO_3	894
MgCO_3	230
CaCO_3	817
SrCO_3	1258
BaCO_3	1297
FeCO_3	403
$\text{Fe}_2(\text{CO}_3)_3$	ezegonkorra

11.6.4 KONPOSATU ANIZKOITZAK

11.6.4.1 KARBONOAREN OXOAZIDO ETA OXOGATZAK

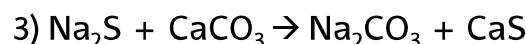
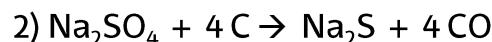
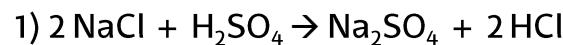
SODIO KARBONATOA

- Xaboi, detergenteen formulazioa → **Ura biguntzeko.**
- Uren tratamenduan: pH-a erregulatzeko, urak “biguntzeko”.
- Metalen ekoizpenean, ezpurutasunak kentzeko.

Pentsatzeko
Ur bigunak vs Ur gogorrak

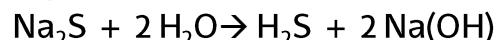
Na_2CO_3 ekoizpena

1791 - LEBLANC METODOA

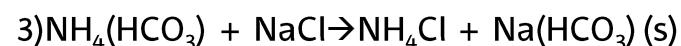
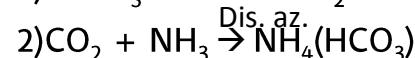

Kiratsa darioten azpiproduktuak:

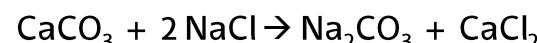
HCl

1861- (“sosa solvay”)

CO_2 -a (2) urratsa berregiteko erabiltzen da.

Ez da ematen, CaCO_3 -ren S txikiagatik.

KIMIKA EZORGANIKOA I

2019/2020

Kimika Fakultatea

NAZIOARTEKO
BIKANTASUN
CAMPUSA
CAMPUS DE
EXCELENCIA
INTERNACIONAL